

Pölyn laskeuduttua

Tämän vuosikirjan kannessa avautuu lohduton näkymä sortuneen talon raunioihin. Vaikka rakennus on tuhoutunut tunnistamattomaksi, kuvan kohde ei jää katsojalle epäselväksi. Kyseessä on New Yorkin World Trade Center, jota päin terroristit ohjasivat kaksi matkustajalentokonetta syyskuun 11. päivänä vuonna 2001.

Kuvan alareunassa kolme sadetakkista hahmoa on syventynyt tutkimaan jotakin yksityiskohtaa. Hiukan symbolisessa mielessä heidät voisi kuvitella toimittajiksi, jotka yrittävät luoda yksityiskohdista kuvaa kokonaisuudesta: siitä mitä New Yorkissa, Washingtonissa ja Pittsburghin lähistöllä oikein tapahtui ja miksi?

Pölyn laskeuduttua WTC:n raunioiden yltä on pohdittu paljonkin sitä, millainen mediatapahtuma syyskuun 11. päivästä oikein kehkeytyi. Lukuisat erittelyt eivät ole välttämättä olleet kaikille erityisen valaisevia. ”En ole aivan varma”, epäilee päätoimittaja Matti Apunen tässä vuosikirjassa, ”onko analyysi ollut kaikilta osin vaivan arvoista.”

Syyskuun 11. päivän merkityksestä on tuskin sanottu vielä viimeistä sanaa. Journalismikritiikissä se ei ole edes tavoitteena. Olennaisempaa on luoda keskustelua toimittajien, tutkijoiden ja muiden journalismista kiinnostuneiden ihmisten välille. Yhdysvaltain terrori-iskujen tiimoilta vuosikirjassa jatketaan tätä sananvaihtoa kuuden kirjoituksen voimin.

Heikki Heikkilä ja Pär Landor työryhmineen esittävät aluksi yhden kokonaisarvion journalismin suorituksesta. Kirjoittajien arvio on pääasiassa positiivinen, mikä johtaa heidät kysymään, miksi journalismi selvisi poikkeuksellisen vaikeasta tehtävästään niinkin hyvin. Mervi Pantti erittelee ensimmäisten päivien raportoinnista löytämiään tarinoita ja pohtii yleisemmin tunteiden esittämisen merkitystä terrori-iskujen uutisoinnissa. Marko Ampuja kiinnittää huomiota syyskuun 11. päivää seuranneeseen yhdenmukaisuuden paineeseen, joka uhkasi jättää – ainakin väliaikaisesti – journalismissa niukalti tilaa terrorismin syiden pohdinnalle.

Tuomo Mörä paneutuu tekstissään kuuluisaksi tulleisiin video-otoksiin terrori-iskuja juhlivista palestiinalaisista ja keskusteluun kuvien alkuperästä. Tuon keskustelun lähtökohtana oli internetissä levitetty huhu. Mörä kysyy, miksi niin monet halusivat mieluummin uskoa epämääräistä huhua kuin esimerkiksi uutiskanava CNN:ää. Terhi Pietikäisen ja Janne Seppäsen kirjoituksessa huomio kohdistuu terrori-iskun tuhoista julkaistuihin valokuviin ja siihen, miten yleisön edustajat – tässä tapauksessa tamperelaiset lukiolaiset – lehtikuvaa tulkitsevat.

Journalismikritiikin vuosikirjan toinen keskeinen teema on journalismin suhtautuminen Veikkauksen toimitusjohtajan Matti Ahteen erottamiseen. Liina Puustinen analysoi lehtien artikkelitoimittajien päätoimittajien näkemyksiä Ahteesta ja sukupuolisesta häirinnästä. Anna Mäkelä tarkastelee entisen eduskunnan oikeusasiamiehen Pirkko K. Koskisen Ahteen tapauksesta antamaa raporttia ja sen journalismissa saamia tulkintoja. Journalismikritiikissä kuuluu kysyä myös, mitä mediakäsittelystä puuttui. Ahteen tapauksessa tähän vastaa sukupuolista häirintää työpaikoilla tutkinut Hannele Varsa.

Eero Hyvösen ja Simo Sipolan teksteissä huomio kohdistuu Ahteen nimen julkistaneeseen *Palaneen käry* -ohjelmaan ja sen taustoihin. Hyvösen valottaa tekstissään, millaista harkintaa Nelosen sisällä harjoitettiin ennen ohjelmaa. Sipola taas kuvaa ohjelmassa Ahteen varjoon jäänyttä toimittajakyselyä, jossa Palaneen käry yritti selvittää toimituksissa esiintyvää sensuuria.

Vuosikirjan keskelle on sijoitettu joukko artikkeleita, joissa journalismin tarkastelu irtoaa vuoden 2001 aikana koetuista tapahtumista. Esa Väliverronen luo katsauksen siihen, millaisia merkityksiä journalismissa on 1990-luvulla liitetty geeniteknologiaan. Teuvo Arolainen tarkastelee journalismin ja oikeuslaitoksen välille kehkeytynyttä valtataistelua, joka tiivistyy hänen mielestään Suomen Nostokonepalvelun ja Helsingin Sanomien väliseen oikeusprosessiin.

Kahdessa seuraavassa artikkelissa avataan toimitusten ulkopuolisille usein tuntemattomiksi jääviä journalismin käytäntöjä. Katariina Ruohomäki kuvaa, kuinka toimitukset arvioivat itse päivittäistä suoritustaan. Samalla hän pohtii, kuinka sähköpostitse toimittajille annettu palaute mahtaa toimia.

Pertti Suhosen artikkelissa taustoitetaan sitä, miten mediatilat käyttävät arvo- ja asennetutkimuksia hyväkseen räätälöidessään sisältöjä muuttuvien yleisöjen tarpeisiin. Suhosen päähuomio kohdistuu erityisesti kansainväliseen RISC-tutkimukseen, jonka käyttäjien joukosta löytyy niin televisiokanavia kuin aikakaus- ja sanomalehtiäkin. Artikkeliosuuden päätteeksi Minna Aslama tarjoaa lukijalle välineitä tosi-tv:n lajityypin hahmottamiseksi.

Vuosikirjan loppuun on koottu valikoima tiiviitä huomioita vuoden 2001 journalismin tarjonnasta. Analyysijä yhdistää toisiinsa viestinnän tutkijoiden huoli siitä, miten journalismissa kohdellaan ”pientä ihmistä”, kuten kuvan kohteeksi otettua afrikkalaisnaista, homoliitoista keskustelevaa verkkokansaa tai televisio-ohjelman työnhakijoita.

• • •

Journalismikritiikin vuosikirja ilmestyy jo viidennen kerran. Tänä vuonna kirja on sivumäärältään hiukan tanakampi ja otteeltaan empiirisempi kuin aiemmin. Vuosikirjan kirjoittajakunta on tällä kertaa tutkijapainotteinen. Parisa teemassa olemme pyöräyttäneet kritiikin kehää pari kierrosta eteenpäin pyytämällä toimittajia kritisomaan kritikoitaan. Päätoimittaja Matti Apunen esittää oman arvionsa syyskuun 11. päivästä ja toimittaja Harri Palmolahti tapaus Ahteesta.

Journalistit ovat antaneet panoksensa vuosikirjaan myös välillisesti. Tapaus Ahteen analyysiä varten 25 lehden päätoimittajat lähettivät pyynnöstä aineistoa kriitikoidensa käsiin. Lahden MM-kisojen vaikutusta urheilutoimitusten käytäntöihin selvitettiin sähköpostikyselyllä, johon vastasi yli 20 urheilutoimittajaa. Lisäksi Yleisradion tv-uutisten kuvatoimittajat ovat tarjonneet auiliisti apuaan vuosikirjan kuvituksen hankkimisessa.

Vuosikirjan toimituskuntaan ovat kuuluneet Teuvo Arolainen, Taneli Heikka, Juha Lehtinen, Kaarina Nikunen, Harri Palmolahti, Liina Puustinen, Päivi Rajamäki, Antti Seppälä ja Katja Valaskivi (toimituskunnan puheenjohtaja). Tekstin kieliasua on korjannut asiantuntevasti Sirkka Wahlsten. Kirjan taittoi Petri Nuutinen. Kiitos kaikille.